

Castell d'Orís vist des de llevant. Fotografia de Jordi Gironès

Geografia i medi natural

El castell d'Orís es troba situat a una altitud de 744 m i en turó encimbellat molt visible des de la Plana de Vic. La seva situació és molt estratègica i complia una clara missió de salvaguarda en el pas del Ter camí de la vila de Ripoll, tal com feia el veí castell de Torelló, situat pràcticament a la mateixa alçada; des de l'un hom pot veure ben proper l'altre.

L'esbelt turó on és emplaçat correspon a un dels característics turons testimoni que hi ha a la Plana de Vic, formats per margues grisenques, que s'han mantingut dempeus malgrat l'erosió. La major duresa de la seva roca ha permès que es mantingués sense acabar d'enderrocar-se a través d'un procés d'aixaragallament com el de la major d'aquesta plana.

L'entorn geogràfic és dominat per una vegetació escassa a causa de l'aprofitament

de la terra per part dels pagesos, restant-ne alguns rodals de roures i algunes alzines.

La història

La notícia més antiga sobre aquest castell data del 914. Primitivament, el castell estaria sota el domini de la casa comtal de Barcelona que el tenien encomanat a un vicari, i degué formar part de la consolidació feta després de la tasca de repoblació duta a terme per Guifré el Pelós des del 870 al 890, i del 875 al 877 organitzà el comtat d'Osona i restaurà el bisbat de Vic.

L'any 995 ja és documentat el vicari Gausfred d'Orís, i des del 1014 apareix la família d'Eldric (o Elderic) d'Orís i un dels seus fills, Amat Eldric, serà un magnat de la casa comtal de Barcelona i el primer senescal (primer funcionari palatí, cap del govern i de l'exèrcit reial) dels comtes de Barcelona conegut a Catalunya (1051).

Castell d'Orís. Fotografia de Jordi Gironès

La família Orís apareix des de bon principi senyorejant el castell del seu nom, a l'extrem nord de la Plana de Vic, i ben aviat els termes de Voltregà i Manlleu passaren a formar part del seu patrimoni durant el segle XI. Poc temps després, però, Pere Amat, fill d'Amat Eldric, perdé el càrrec de senescal i el domini superior del castell d'Orís el qual els comte de Barcelona infeudaren a Guillem Ramon de Montcada, el nou senescal, restant Pere Amat com a tutor del castell.

Pocs anys després els comtes infeudaren als bisbes de Vic els béns de la senescalia a Ausona i el 1088 el bisbe de Vic (Berenguer Seniofred de Lluçà) es proclamà senyor dels castells d'Orís, Voltregà i Solterra. A l'ensem el bisbe afavoreix Pere Amat amb els delmes i les primícies del terme d'Orís, si bé en acabar el mateix any 1088 el bisbe de Vic infeuda als germans Guillem Ramon de Montcada (senescal) i Asbert, i a Mir Foguett, els castells d'Orís, Voltregà i Solterra.

L'any 1121 Berenguer Bernat de Queralt jurà al comte de Barcelona fidelitat i disposició a donar-li la potestat del castell d'Orís quan calgués (la família dels Queralt eren aleshores els senyors de Gurb), però a finals del segle XII el seu domini del castell ja havia retornat als Montcada. Els Montcada seguiren essent els senyors d'Orís fins al segle XVI almenys, però la guarda i el domini directe del castell anava a càrrec de la família que prenia el nom d'Orís i que vivia al castell a partir del segle XIII. Aquesta família d'Orís ha estat entroncada amb l'actual marquès de Castellós, senyor encara del castell i d'extenses propietats a Orís. Sobre els diversos senyors d'Orís hi ha molta documentació durant aquests segles pel que fa a fets, vendes, capítols matrimonials, etc.

Esclatada la guerra de la Generalitat contra el rei Joan II, el capitost remença Verntallat va fer presoners, el 17 de desembre de 1462, la muller del senyor d'Orís, el seu fill, un capellà i altres persones, mentre es dirigien a Vic, i se'ls endugué al castell de Besora. Aquesta captura causà sensació a Vic, d'on eixí, seguidament, una expedició comandada pels sotsveguer en direcció al castell de Besora sense assolir l'objectiu del rescat dels presoners. A mitjan gener de 1463, els remences atacaren, infructuosament, el castell d'Orís. L'any següent, un home de la partida remença del capitost Bernat Guillem d'Altarriba, pogué ficar-se dins del gairebé inaccessible castell, però el van sentir i el pla remença fracassà. El 1468 custodiava aquest castell, ja vingut a poder del rei Joan II, el capità

Fotografia tretada del volum dels Castells Catalans dedicat a Osona i que data de 1973

*Interior del castell.
Foto tretada del volum
dels Castells Catalans
dedicat a Osona i que
data de 1973*

Francesc Sala, retornant de nou després als senyors d'Orís.

L'any 1711 va ser concedit el títol de marquès d'Orís, el qual posseeix actualment l'esmentada família dels Castellldosrius.

L'edifici

Les guerres esdevingudes des de la remença, finida el 1472, fins a la dels set anys dels segle XIX, han tingut repercussions en aquest castell i han estat la causa de l'actual estat ruïnós. Ja en el diccionari de Madoz se'n parla d'ell com a «un castillo antiguo arruinado» (1849).

Antoni Pladevall considera que hi ha almenys quatre èpoques ben diferenciades de construcció: «a l'angle de ponent-migdia s'hi

veuen restes de parets i la planta de la capella de Sant Pere, d'època romànica, probablement del segle XII; vers llevant, emparat per un mur gòtic tardà, hi ha una gran cambra, mig soterrada, de volta apuntada de tipus gòtic primitiu; i el mur més alt i ben concertat, de la banda de tramuntana, mostra diverses èpoques de construcció que s'entenen del segle XV al XVII».

Nota: per fer aquest escrit he recollit la major part de la informació històrica de l'escrit del volum IV de l'obra sobre *els Castells Catalans* publicada per l'editor Rafael Dalmau l'any 1973 (segona edició del 1993).

Jordi Gironès Vilardebò
setembre de 2007

